

Slovenská kriminológia – úvahy o histórii a súčasnosti¹

Anotácia: Kriminológia a kriminalita na Slovensku v 2. polovici 20. storočia. Kriminologické aktivity v Československu po roku 1945. Popis a analýza prác slovenských autorov po roku 1960 (L. Schubert, G. Nikšová, V. Hatala). Nový priestor na kriminologické aktivity po roku 1989. Slovenská kriminológia a jej súčasnosť. V texte článku autori poukazujú na viacerých slovenských kriminológov a ich učebnice, monografie, články v odborných časopisoch alebo zborníkoch z konferencií, ktoré vyprodukovala slovenská kriminológia najmä po roku 1989.

Kľúčové slová: slovenská kriminológia, kriminalita, Jozef Prušák, Ladislav Schubert, Gabriela Nikšová, Vojtech Hatala, história a súčasnosť slovenskej kriminológie.

Úvod

Pojem kriminológia, ako mnoho iných pojmov, má latinský a grécky pôvod: Crimen (lat.) = zločin a logos (gr.) = veda a učenie. Aj na tomto základe môžeme konštatovať, že kriminológia je veda o zločine. Tento pojem nevznikol náhodne či vo vzduchoprázdne, ale je výsledkom zložitého historicko-spoločenského vývoja.

Analyzovať historický kontext vývoja slovenskej kriminológie je úloha mimoriadne zložitá. Slovensko v podstate do roku 1993 nebolo samostatným štátom, fungovalo v rámci rôznych štátnych zoskupení, resp. pod kuratelou tých, ktorí chceli vojnu ovládnuť svet. Napriek tomu nepovažujeme pokus analyzovať krátku históriu kriminológie za zbytočnú.

V každom období existujú ľudia, ktorí sa napriek ťažkostiam s rizikom zaoberajú problémami, pred ktorými spoločnosť zatvára oči. Je zaujímavé, že v mnohých krajinách, napr. v Českej republike, autori² poukazujú, že kriminológia bola odkázaná na svoju vnútornú životaschopnosť a aktivitu. Týkalo sa to najmä krízových spoločenských udalostí a etáp existovania. Dodávajú k tomu, že rozvoj kriminológie je často podmienený predovšetkým vôľou a zanovitosťou kriminológov niekoľkých generácií.

Pre objektivnosť je však treba dodať, že história kriminológie potvrdila, že kriminalita ako spoločenský patologický jav nezodpovedá ideologickým schémam. Napriek heslám z nich vychádzajúcich „kriminalita nie a nie vymiznúť“.³ Potreba zaoberať sa na vedeckej báze kriminológie kriminalitou je objektívna požiadavka pre každú spoločnosť.

1. Kriminológia na Slovensku v 2. polovici 20. storočia

Práca na poznaní histórie kriminológie na Slovensku je len vo svojich začiatkoch. V článku popisujeme udalosti po roku 1945. Je však pravdepodobné, že stopy o existencii kriminológie na Slovensku by sa mohli nájsť aj v období predtým. Svetová kriminológia sa začala rozvíjať už v priebehu 19. storočia. Pohľad na vývoj českej kriminológie potvrdzuje túto skutočnosť. Kriminologické myslenie v tomto čase vyrastalo z právnej vedy a zo sociologickej reflexie problémov. Zrodili sa prvé kriminologické smery a školy. V Čechách, v rámci rakúsko-uhorskej monarchie, v roku 1889 zverejnil Jozef Prušák štúdiu „Počátky kriminální aetologie“ a v roku 1904 „Kriminální noetika“⁴. V roku 1890 použil tento právnik,

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

² SCHEINOST, M. a kol. *Kriminologie očima kriminologů*. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. s. 7.

³ SCHEINOST, M. a kol. *Kriminologie očima kriminologů*. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. s. 7.

⁴ Etológia (gr.) – náuka o mravoch, mravouka; Noetika (gr.) filozofická náuka o poznaní, gnozeológia.

sudca, profesor trestného práva na Karlovej univerzite, termín „kriminálna veda“. O niekoľko rokov skôr (1878) vyšlo klasické dielo T. G. Masaryka „Sebevražda jako masový jev moderní doby“. Nájst' slovenského Josefa Prušáka nás ešte stále čaká.

V období prvej československej republiky sa vytvorila priaznivá klíma pre teoretickú reflexiu kriminológie. Z osobností spomenieme Františka Procházku (Rozprawy o zločincích jako úvod do kriminální psychologie a sociologie – 1925), Vladimíra Solnaře (Zločinnost' v zemích českých v letech 1914 – 1922 z hlediska kriminální etiologie a reformy trestního práva – 1931). Autorov článku osobitne zaujalo dielo Josefa Šejnohu „Kriminální psychologie“ (1930). Dielo, ktoré má formu učebnice, obsahuje teoretické základy pre pochopenie duševných stavov ľudí so zvláštnym ohľadom na osobnosť páchatel'ov.

Sľubný rozvoj kriminológie v Československu prekazila 2. svetová vojna. Čechy a Morava sa stali nemeckým protektorátom a Slovenský štát vznikol pod patronátom fašistického Nemecka. České univerzity fašistickí okupanti zatvorili, a tak sa ich kriminologická základňa stratila. Vojna kriminológiu nepotrebuje, nechce, pretože sama je absurdným kriminogénnym činiteľom – plodiace masové kriminálne činy. Po roku 1945 sa kriminológia v Československu fakticky spamätávala z týchto osudových rán. Žiaľ, v podobnom garde sa vyvíjala cesta kriminológie po roku 1948. Aj táto veda, spolu s mnohými humanitnými vedeckými disciplínami, sa v podstate ďalších desať rokov nerozvíjala. Považovala sa za nepotrebnú vedu, pretože zločin bol vnímaný ako prežitok buržoáznej spoločnosti, prejav jej triedneho boja, ktorý po odstránení týchto spoločenských javov vymizne.

Nestalo sa tak. Naopak, zločin narastal a totalitná spoločnosť bola nútená priznať potrebu jeho vedeckého poznania. Kriminológia tak dostala určitý priestor na svoj rozvoj.

V 60. rokoch 20. storočia sa tak v Československu vytvorila inštitucionálna základňa kriminológie (napr. Výskumný kriminologický ústav). Začali sa intenzívnejšie ozývať a publikovať odborníci z rôznych vedeckých disciplín a kriminológia postupne získavala kredit interdisciplinárneho odboru. Medzi týchto priekopníkov patrili aj niektorí slovenskí vedci a pedagógovia. Podobne ako v minulosti zameranie týchto odborníkov vyvieralo z dvoch zdrojov: z právnej vedy a sociologickej analýzy sociálnych problémov. O niečo neskôr sa k týmto zdrojom pridalo aj psychologické vnímanie kriminálnych javov.

Príklady konkrétnych vedeckých prác uvádza vo svojej učebnici J. Madliak⁵: Ide o práce Z. Karabca (Vývoj kriminality v ČSSR, Praha, 1973), J. Zapletala (Úmyselná usmrtení, Praha, 1980) a M. Dufka (Některé poznatky ke kriminální recidivě, Praha, 1980). Ďalej sú prezentované práce kolektívu autorov „Aktuální otázky boje s kriminalitou mládeže a souvisejícími negativními jevy, Praha, 1985“, Objektívni a subjektívni příčiny a podmínky trestné činnosti a koncepce sociální prevence v ČSSR – 1. a 2. část, Praha, 1986. Osobitne je cenná práca tohto kolektívu s názvom Osobnost pachatele – 1. a 2. díl, Praha, 1986. Spomína aj prácu kolektívu autorov „Kriminologické problémy právního vědomí a veřejného mínění o trestné činnosti, Praha, 1987“ či prácu J. Čepeláka a Z. Karabca „K teoriím kriminality žen, Praha, 1987“. Upozorňuje aj na práce P. Vantucha „Společenská organizace a boj s kriminalitou, Brno, 1985“ a J. Nezkusila a G. Přenosila „Prevence zločinnosti v ČSSR, Praha, 1986“.

Ako uvádza Madliak⁶ získané výskumné poznatky umožnili, aby sa objavili prvé vysokoškolské učebnice kriminológie. Vyšla učebnica J. Nezkusila „Československá kriminológia, Praha, 1971, 1978). V roku 1971 vyšla učebnica autorského kolektívu pod vedením A. Kudlíka. Tento český právnik, zástanca multifaktorovej teórie zaujímavo charakterizuje kriminalitu. Jej podstatu predstavuje ako mnohostranný, predovšetkým živelný,

⁵ MADLIAK, J. *Kriminológia*. Košice. ATOM Computers. 1998. s. 68.

⁶ Tamtiež, s. 68.

záporný, nepriaznivý, spoločensky škodlivý kriminogénny vývoj konfliktu indivíduí a štruktúr ich prostredia. Zdôrazňuje tak komponenty konfliktu (teória konfliktu). V rokoch 1968 vychádza v Bratislave učebnica na Univerzite Komenského „Kriminológia“ z pera autorov L. Schubert a G. Nikšová. Ďalšiu učebnicu „Kriminológia: všeobecná časť“ vydala táto autorská dvojica v roku 1986. Kriminológia sa nevyučovala len na Univerzite Komenského, ale aj na novozaloženej Právnickej fakulte v Košiciach. Na tieto účely autori J. Madliak a J. Olej vydali v roku 1982 prácu „Vybrané kapitoly z kriminológie“. Kriminológia sa dotýka aj významný slovenský právnik M. Čič, ktorý spolu s kolektívom autorov publikoval v roku 1985 prácu s názvom „Špeciálna prevencia delikvencie a kriminality v socialistickej spoločnosti“.

Obsahové zameranie kriminológie 70. – 80. rokov 20. storočia sa pokúsime charakterizovať pomocou dobových encyklopedických hesiel a ich obsahu. Encyklopédia Slovenska v roku 1979 obsahuje len heslo „kriminalita“. Pedagogická encyklopédia Slovenska (1984) obsahuje dve heslá: 1) „kriminalita mládeže“ a odkazuje na literatúru: Schubert, L.: Problémy s kriminalitou mládeže, Bratislava, 1967. Pješčák, J. a kol.: Základy kriminalistiky, Praha, 1976. 2) „kriminológia“⁷ (s. 361 – 362).“

Mimoriadne zaujímavý pre chápanie predmetu kriminológie je obsah tohto hesla. Kriminológia je vedný odbor, ktorý sa zaoberá skúmaním kriminality, zločinnosti. Analyzuje stav a dynamiku tohto sociálneho javu, skúma, odhaľuje a spresňuje činitele (biologické, psychologické, sociálne), ktoré prispievajú ku vzniku kriminality. Zaoberá sa osobnosťou páchatel'a, navrhuje opatrenia na jej prevenciu. V tejto súvislosti encyklopédia odkazuje čitateľa na ďalšie heslo: „resocializácia páchatel'ov trestnej činnosti“.

Ďalej heslo upozorňuje, že kriminológia vznikla a rozvíjala sa v rámci trestného práva. Rastom poznatkov, ktoré majú vzťah k zločinu, a ich aplikáciou v oblasti najrôznejších vedných disciplín sa postupne osamostatnila. Encyklopedické heslo ju ďalej charakterizuje ako hraničnú, medznú vedu, ktorá čerpá z poznatkov filozofie, sociológie, pedagogiky, psychológie, sociálnej psychológie, súdnej psychiatrie, ako aj z trestného práva, trestného procesu, trestnej štatistiky, kriminalistiky, penológie a trestnej politiky.

Heslo obsahuje aj ideologický rámec, typický pre toto obdobie. Konštatuje, že v buržoáznej kriminológii sa vyvinulo množstvo rôznych teórií (biologické, psychologické, sociologické), pričom je pre nich charakteristické, že zločinnosť považujú za večný, trvalý a v podstate nemenný jav. Naproti tomu marxisticko-leninská kriminológia vychádza z predstavy o podstate zločinnosti ako spoločenského javu, ktorú zmenou spoločenského systému vylúčením vykorisťovania človeka človekom možno v podstate znížiť a odstrániť.

V závere sa v hesle konštatuje, že obrat vo vývoji československej kriminológie nastal po apríli 1959. Vtedy Predsedníctvo ÚV KSČ uložilo zainteresovaným rezortom – Ministerstvu spravodlivosti ČSR, Ministerstvu vnútra ČSR, Generálnej prokuratúre ČSR – zriadiť pri poslednej menovanej inštitúcii Výskumný ústav kriminologický. Dodáva, že vývoj kriminológie pozitívne ovplyvnili aj stretnutia kriminológov zo socialistických štátov (Budapešť, 1969; Praha, 1971; Varna, 1976), ako aj rokovania kriminologických kongresov usporiadaných v rámci OSN (Madrid, 1970; Belehrad, 1973; Ženeva, 1975).

Heslo odkazuje na nasledujúcu literatúru: Schubert, L. a Nikšová, G.: Úvod do kriminológie. Bratislava. 1972; Nežkusil, J. a kol.: Československá kriminologie, Praha, 1978.

⁷ Pedagogická encyklopédia Slovenska. 1. Bratislava. Veda, vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 1984. s. 361-362.

Kriminológia sa spomína aj v slovníkoch cudzích slov. V slovníku z roku 1970 sme našli zaujímavé a pragmaticky ladené vysvetlenie, čo to vlastne kriminológia je. Citujeme: „Kriminológia je odborná veda, ktorej predmetom je štúdium zločinu a jeho príčin a ktorej praktickým účelom je nájsť najúčinnšie prostriedky boja proti zločinnosti ako škodlivému spoločenskému javu“⁸.

2. Ladislav Schubert a Gabriela Nikšová: Kriminológia z roku 1968 a štúdie Vojtecha Hatalu

V roku 1968 vyšla na Slovensku učebnica „Kriminológia“ autorov L. Schuberta a G. Nikšovej. Autori v jej úvode konštatujú, na to obdobie odvážne, že zločinnosť je nielen nežiaduci jav, ale zároveň jav, ktorý sprevádza ľudskú spoločnosť na jej životnej ceste. Dodávajú, že tento jav bude dlho predmetom úvah jedincov a spoločnosti, a preto je potrebné, aby sa touto problematikou hlbšie zaoberali najmä právnici, psychológovia, psychiatri, sociológovia, pedagógovia. V desiatich kapitolách riešia profilové otázky všeobecnej kriminológie, s dominantnou pozornosťou sústredenou na jej metodologické problémy.

Kriminológia je mladá veda, ktorá sa zaoberá človekom, spoločnosťou. Jej potreba bola vyvolaná záujmom poznať príčiny zločinnosti. Zločinná ľudská činnosť tvorí jej predmet. Kriminológia tak vyplňuje medzeru medzi vedami o človeku a spoločnosti. Za (v tom čase) vážnu otázku považujú autori samostatnosť kriminológie ako vedy. Uvádzajú, že jeden odborný prúd nepovažuje kriminológiu za samostatnú vedu, na druhej strane sa stále viac ozývajú hlasy na podporu jej samostatnosti. L. Schubert a G. Nikšová sa zreteľne prikláňajú k tomu, že vznik kriminológie ako samostatnej vednej disciplíny je nevyhnutný (pozri, s. 9 – 10).

Vznik kriminológie sa odvíjal od miery záujmu spoločenských formácií, komunít, ako aj samotného práva a boli obdobia, keď sa ani v trestnom práve, pod vplyvom klasickej školy, neprejavoval záujem o skúmanie príčin kriminality. Postupne sa však začali presadzovať deterministické názory, ktoré sa pokúšali systémovojšie definovať príčiny kriminality (Quetelet, Lombroso, Feri). Vznikali nové disciplíny, ako napr. kriminálna psychológia, kriminálna sociológia, nápravná pedagogika a ďalšie. Tieto skutočnosti otvorili cestu pre rozvoj kriminológie.

Učebnica približuje všeobecné chápanie zločinnosti v kapitalistických krajinách (pozri encyklopedické heslo v roku 1984). Obsahuje popis troch kriminologických škôl: biologickej, psychologической a sociologickej. Popis škôl (dnes hovoríme o smeroch a v rámci smerov môžu existovať viaceré školy) zachytáva ich podstatné črty, zároveň však je do určitej miery tendenčný. Zastávame názor, že negativisticky ladený popis škôl je skôr výsledkom obáv autorov z obvinenia vládnucich ideológov z obdivu k buržoáznym pavedám. Pritom pozornejší čitateľ si zároveň môže všimnúť, že hodnota prevažujúcich empirických faktov, ktoré autori uviedli, prevyšuje ideologickú interpretáciu ich vplyvov a súvislostí.

Prístup k zločinnosti v socialistických krajinách bol poznamenaný nesprávne interpretovanou poučkou o vykorisťovateľskej spoločnosti ako hlavnej príčine zločinnosti (s. 68). Rezonovala aj naivná predstava, že likvidácia zločinnosti sa vyrieši zvyšovaním kultúrnej a materiálnej úrovne spoločnosti. Takáto myšlienka pochopiteľne „nepodporuje“ úsilie o skúmanie príčin kriminality. To je jeden z vážnych dôvodov, ktoré viedli k tomu, že v socialistických krajinách v kriminologickom výskume zločinnosti došlo k niekoľkoročnému

⁸ IVANOVÁ-ŠELINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. *Slovník cudzích slov*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1979. s. 494.

oneskoreniu. V učebnici je kritizovaná aj skutočnosť, že empirických výskumov je málo a argumentácia je založená predovšetkým na teoretických úvahách. Medzi najvýraznejšie stránky učebnice patrí metodológia a metódy skúmania zločinnosti. L. Schubert a G. Nikšová poukazujú, že ide o základný predpoklad, keď sa veda stáva vedou. Napríklad za medzník osamostatnenia psychológie sa považuje rok 1879, v ktorom W. Wundt založil v Lipsku psychologické laboratórium a dokázal, že táto disciplína má dostatok metód, ktoré umožňujú skúmať ľudskú psychiku. Rozvojom metodológie a špecifikáciou výskumných metód sa začal aj proces postupného odčleňovania kriminológie od trestného práva. Namiesto pomocnej vedy trestného práva sa kriminológia začína chápať ako veda, ktorá má reálnu teoretickú základňu, osobitnú metodologickú výbavu, schopnosť špecificky využiť metódy iných vied a významne prispieť k preventívnym aktivitám.

Autori učebnice rozvíjajú ďalšie problémy, ktoré by podporili samostatnosť kriminológie a praktickú realizáciu kriminologického výskumu. Uvažujú o vytváraní kriminológie ako viacodborovej interdisciplinárnej vednej disciplíny a poukazujú na výhody i zložitosť interdisciplinárneho výskumu. Podporujú interdisciplinárne profilovanie výskumných aktivít kriminológie. Tento trend však vyžaduje tesnejšiu a efektívnejšiu spoluprácu kriminológov – výskumníkov s pracovníkmi na trestnom úseku. Interdisciplinárny prístup rozširuje diapazón získaných poznatkov a otvára ďalšie možnosti na ich uplatnenie. Autori, uvedomujúc si túto skutočnosť, opísali sféry exploatacie poznatkov získaných kriminologickým výskumom. Exploatacia je uskutočňovaná rôznymi vednými disciplínami a inštitúciami, pričom najväčšie možnosti dáva prevenčná sféra.

Záverečné úvahy L. Schuberta a G. Nikšovej smerujú k podpore myšlienky vytvorenia kriminológie ako samostatnej vedy. Zdôrazňujú, že prišiel potrebný čas vytvoriť kriminológiu ako samostatnú vedu (s. 104 – 108). Nasvedčuje tomu úsilie o interdisciplinaritu výskumných úloh, obsah projektov a zvolené metódy výskumu. Dôležité sú i snahy o symbiózu výskumných pracovníkov s pracovníkmi z praxe.

Učebnica kriminológie, ktorou sme sa v článku zaoberali, nie je jediná. L. Schubert a G. Nikšová, títo právnici a profesori, ktorí pracovali na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, významne prispeli k rozvoju kriminológie v Československu. V roku 1986 v novom vydaní učebnice Kriminológia zaznamenávame túto charakteristiku kriminológie (s. 5): Kriminológia je analyzujúca a syntetizujúca sociálnoprávna veda o kriminalite a delikvencii. Patrí do systému vied, ktorej vyzbrojú človeka systematizovanými a objektívnymi vedomosťami. Je samostatným systémom vedomostí: o podstate kriminality ako hromadného, nebezpečného, sociálno-právneho javu o stave, štruktúre, dynamike, tendenciách a zákonitostiach kriminality. Sú to aj vedomosti o podmienkach a príčinách vzniku kriminality, o osobnosti páchatel'a trestnej činnosti, o obeti trestnej činnosti, o systéme cieľavedomých aktivít zameraných na prevenciu trestných činov.

V rokoch 1973 – 1985 na kriminologických témach pracoval aj profesor Vojtech Hatala, ktorý bol uznávanou autoritou v oblasti vedy o štáte a práve. Autor kriminologických diel bol po roku 1968 politicky diskriminovaný a písal vlastne do „zásuvky“. Na podnet profesora V. Novotného a ľudí okolo neho vyšlo v roku 2011 v skrátenej podobe šesť štúdií, ktoré sú významným prínosom tej etapy pre formovanie slovenskej kriminológie ako samostatnej vedy.

V období uvedených rokov pracoval profesor Vojtech Hatala ako vedecký pracovník Ústavu detskej psychológie v Bratislave (ústav známy pod skratkou VÚDPaP). V tom čase sa významne vygradoval jeho pozitívny vzťah k psychológii. Túto oblasť činnosti a prínos pre

trestné právo a kriminológiu sme analyzovali v roku 2012.⁹ Motív a trestný čin a prevenciu juvenilnej kriminality sme prezentovali na I. kriminologických dňoch Českej kriminologickej spoločnosti.¹⁰ V diele profesora Hatalu dominuje problematika kriminality mládeže s dôrazom na juvenilnú mládež. Pre jeho štúdie je charakteristický precízny, teoretický a metodologický základ. Profesor Hatala v súvislosti s metodológiou výskumu kriminality mládeže uviedol tri roviny skúmania, ktoré majú všeobecnú platnosť pre kriminologický výskum:

- Prvá, dominujúca, sa zaoberá celou šírkou pojmu juvenilnej delikvencie;
- Druhá je skúmaním výseku javu na pojmovej úrovni osobitého – typický prístup pre jeho štúdie;
- Tretia je skúmaním konkrétneho – jedinečného javu, to znamená kazuistika.

Pre názornosť prínosu profesora Hatalu uvádzame názvy vedeckých štúdií, ktoré predstavujú významný historický počin autora pre rozvoj slovenskej kriminológie:

- Neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla ako problém juvenilnej kriminológie;
- Právne vedomie a juvenilná kriminalita;
- Recidíva a juvenilná kriminalita;
- Skupinová kriminalita mládeže, jej príčiny a prevencia;
- Násilná kriminalita mládeže;
- Sexuálna kriminalita¹¹.

3. Slovenská kriminológia po roku 1989

Koncom 80. rokov sa socialistický systém ocitol v kríze. Nežná revolúcia otvorila brány plnohodnotnej demokracie i brány do sveta. V tom čase sa aj v československej kriminológii formovalo poznanie, že ideologický aspekt predstavuje bariéru, ktorá bráni jej plnohodnotnému rozvoju. Silneli hlasy pre posilňovanie jej odborného charakteru. Vytváralo sa aj presvedčenie, že aplikácia dogmatického vedeckého komunizmu v slovenskej kriminológii znamená faktický únik z reality.

Spoločenské zmeny po roku 1989 s nádejou vítala aj slovenská kriminológia. Otvorila sa pre ňu svetová kriminológia v podobe bohatých literárnych zdrojov i reálnych ľudských kontaktov.

Výučba kriminológie na vysokých školách zaznamenala nebývalý nárast. Niektoré univerzity začali rozvíjať kriminologický výskum. Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave vznikla ako samostatná katedra, ktorá vydala množstvo zaujímavých učebných textov a podieľa sa na výskumných aktivitách. Patrili k nim napr. výskumné úlohy dotýkajúce sa krádeží vlámaním do bytov, krádeží motorových vozidiel a pod. Mimoriadnu pozornosť venovali pracovníci Akadémie Policajného zboru v Bratislave prácam na strednodobej prognóze kriminality v Slovenskej republike.¹²

Právom sa po roku 1989 predpokladal jej inštitucionálny rozvoj v oblasti vedy, vedeckého výskumu. Žiaľ, tieto nádeje sa ani po 25 rokoch od „nežnej revolúcie“ nenaplnili. Niektorí slovenskí kriminológovia sa pokúsili navrhnúť zriadenie Inštitútu kriminológie

⁹ DIANIŠKA, G. Psychológia v právnickom diele profesora Vojtecha Hatalu. In *Trestný čin a jeho hmotnoprávne a kriminologické vyjadrenie*. Bratislava. Univerzita Komenského. Právnická fakulta. 2013. s. 185-194.

¹⁰ HATALA, V. *Motív a trestný čin*. SAV, Bratislava. 1968. (2.vyd. 2003), 1870.

¹¹ Kriminologické štúdie. Výber z diela 1973-1985. Bratislava. Kaligram. 2011.

¹² Prehľad prác autorov Katedry kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave nájde čitateľ v učebnici DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia. 2. rozšírené vydanie*: Plzeň, Aleš Čeněk. 2011. s. 313.

v Slovenskej republike, a to na odborných seminároch alebo v kodifikačných komisiách pre trestné právo, ale takmer vždy dostali rovnakú odpoveď: „V súčasnosti na to nie sú finančné prostriedky.“ V Českej republike už 50 rokov existuje Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu, ktorého výskumné aktivity umožňujú hlbšie poznanie stavu a príčin kriminality v krajine a tvorbu efektívnejších programov sociálnej prevencie.

V súčasnosti slovenskí kriminológovia publikovali viacero učebníc (K. Holcr a kol.; P. Ondrejko; J. Madliak; Y. Turayová a kol.; G. Dianiška a kol.) a monografií (Y. Turayová, M. Čič; G. Lubelcová; J. Holomek; T. Strémy; M. Vráblová a ďalší), článkov v odborných časopisoch a zborníkoch z konferencií. Medzi silné metodologické stránky slovenskej kriminológie patrí rozpracovanie otázok sociálnej patológie (P. Ondrejko, G. Lubelcová a ďalší) a sociologicky orientovanej kriminológie (G. Lubelcová). Pozoruhodné výsledky dosiahlo kriminologické prognózovanie (K. Holcr, R. Chalka, J. Holomek a ďalší). Prehĺbila sa spolupráca a využívanie poznatkov psychológie, osobitne forenznej a sociálnej psychológie v teórii i výskumných aktivitách kriminológie (A. Heretik, G. Dianiška, D. Havrlentová, L. Šimunová). Pozitívne sa na Panaeurópskej vysokej škole rozvíja výskum obetí kriminality (K. Holcr, J. Holomek a ďalší). Prehĺbilo sa i kriminologické poznanie ekonomickej kriminality (G. Dianiška a kol., P. Polák). Cieľavedome sa rozvíja skúmanie a praktická výmena skúseností z oblasti prevencie kriminality (S. Uhrín, M. Ondicová, T. Strémy a ďalší). V súčasnosti na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave riešime (G. Dianiška, T. Strémy a ďalší) projekt Agentúry na podporu výskumu a vývoja s názvom „Restoratívna justícia a systém alternatívnych trestov v podmienkach Slovenskej republiky“, ktorý plynie od 1. 10. 2013 a jeho záver je naplánovaný na 1. 9. 2017. Restoratívna justícia a úsilie o jej harmonizáciu s retributívnou justíciou vytvára nový priestor na interdisciplinaritu kriminológie a jej prínos v tomto smere. V súvislosti s restoratívnou spravodlivosťou je naozaj mimoriadne dôležité hlbšie poznanie kriminologických teórií a praktických krokov. Ku kriminologickým teóriám, ktorá majú zreteľný význam a zaslúžia si dnes pozornosť, patrí aj teória reinterrovaného zahanbenia Johna Braithwaita. Práce na efektívnych modeloch restoratívnej spravodlivosti sa neobídu bez dobre koncipovaných a uskutočnených kriminologických výskumov.¹³ Výpočet aktivít a osobností v Slovenskej republike určite nie je úplný. Je len náznakom toho, čo by pre pozitívny rozvoj kriminológie bolo treba dnes i v budúcnosti robiť. Potreba vzájomne sa informovať narastá, vzájomná ignorácia je cesta do pekla. To sa týka i snáh či reálnych činov v prospech komunitnej integrácie slovenských kriminológov. Slovenská kriminológia sa snaží dobehnúť svet, ale svet o nej nevie skoro nič. Je naozaj načase, aby sa to zmenilo.

Slovenská kriminológia a výsledky jej výskumných aktivít sa stretávajú s malým záujmom u kompetentných (riadiacich) orgánov. Stretli sme sa s tým pri riešení grantovej úlohy venovanej ekonomickej kriminalite na Slovensku. Pripadali sme si pri jej prezentácii „ako hlas volajúci na púšti“. Napadla nám v tejto súvislosti jedna kacírka myšlienka, každý systém, keď sa cíti pevný, nemá veľký záujem o empirickú oponentúru, ako aj podnety vedy, ktorá sa snaží vylúčiť či aspoň obmedziť ideologické záujmy. Boli by sme naozaj radi, keby sme sa mylili.

Záver

Kriminológia na Slovensku v 2. polovici 20. storočia je málo prebádaný jav. Reálna činnosť slovenských kriminológov na fungovaní československej kriminológie existuje,

¹³ STRÉMY, T. (ed.): Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Praha. Leges. 2014.

dejiny však neboli napísané. Článok je príspevkom do diskusie o tejto téme a snáď aj podnetom na systematickejšiu prácu v tomto smere. Úcta k našim predchodcom, ktorí – tak ako my dnes – neboli dokonalí, je dôležitým počínom, ktorý umožňuje poučiť sa z minulosti a prispieť k napredovaniu kriminológie na Slovensku dnes i v budúcnosti.

Literatúra

- BALÁŽ, P. *Polícia Slovenskej republiky v transformačnom procese spoločnosti*. Bratislava, Akadémia Policajného zboru. 1995. ISBN 80-88751-58-6. 253 s.
- DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia. 2. rozšírené vydanie*. Plzeň, Aleš Čeněk. 2011. ISBN 978-80-7380-344-5. 351 s.
- DIANIŠKA, G. Psychológia v právnickom diele profesora Vojtecha Hatalu. In *Trestný čin a jeho hmotnoprávne a kriminologické vyjadrenie*. Bratislava. Univerzita Komenského. Právnická fakulta. 2013. ISBN 978-80-7160-343-6. s. 185-194.
- DIANIŠKA, G., STRÉMY, T. Kriminologické štúdie profesora Hatalu. In *Kriminologie, aktuální problémy*. Praha. Policejní akademie České republiky. 2013. ISBN 978-80-7251-395-6. s. 147-151.
- ENCYKLOPÉDIA SLOVENSKA. III. zväzok. Bratislava. Veda, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 1979. ISBN 71-035-79. 656 s.
- IVANOVÁ-ŠELINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z. *Slovník cudzích slov*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 1979. ISBN 67-567-79. 944s.
- LUBELCOVÁ, G. *Kriminalita ako spoločenský fenomén: Úvod do sociologicky orientovanej kriminológie*. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 2009. ISBN 978-80-224-1051-9. 212s.
- PEDAGOGICKÁ ENCYKLOPÉDIA SLOVENSKA. 1. Bratislava. Veda, vydavateľstvo slovenskej akadémie vied. 1984. ISBN 71-026-84. 744s.
- MADLIAK, J. *Kriminológia*. Košice. ATOM Computers. 1998. ISBN 80-88-951-00-3. 150 s.
- NEZKUSIL, J. a kol. *Československá kriminologie*. Praha, Panorama. 1978. ISBN 11-020-78. 272 s.
- SCHEINOST, M. a kol. *Kriminologie očima kriminologů*. Praha. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 2010. ISBN 978-80-7338-096-0. 238 s.
- SCHUBERT, L., NIKŠOVÁ, G. *Kriminológia: Študijná pomôcka*. Bratislava, Univerzita Komenského. 1968. ISBN 85-423-68. 110 s.
- SCHUBERT, L., NIKŠOVÁ, G. *Kriminológia: Všeobecná časť*. Bratislava, Univerzita Komenského. 1986. ISBN 85-418-86. 92 s.
- STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie*. Praha. Leges. 2014. ISBN. 978-80-7502-034-5. 544 s.
- TURAYOVÁ, Y. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminológie*. Bratislava, Univerzita Komenského. 2005. ISBN 80-71660-196-9. 188 s.

Key words: criminology, criminality, Jozef Prušák, Ladislav Schubert, Gabriela Nikšová, Vojtech Hatala.

Summary

Article deals with slovak criminology in the second half of the 20th century and briefly describes to the present. The history of science in this period until 1993 constituted the common state - Czechoslovakia. Authors provide an overview of major criminological work

of these years. The example of contemporary encyclopedic entries present at that time content targeting criminology. Subsequently, more detailed analysis of textbooks devotes slovak authors L. Schubert, G. Nikšová in Criminology 1968. The final part of the article outlines how to slovak society and slovak criminologist adjust to the new space for her development in the 1989. The article is a contribution and a challenge for more detailed and more systematic analysis of slovak history of criminology and learning from these experiences for the present and for the future.

*prof. PhD. Gustáv Dianiška, CSc.,
Katedra propedeutiky právnických predmetov
doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.,
Katedra trestného práva a kriminológie
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
e-mail: gustav@dianiska.sk
tomas.stremy@truni.sk*

Recenzent: doc. PaedDr. Samuel Uhrin, CSc.